

Uvod u Jugoslaviju

Dragan ĐUKANOVIĆ¹

Dejan Jović, *Uvod u Jugoslaviju*, Fraktura, SKD Prosvjeta, Zagreb, 2023.

Iako je nestala pre duže od tri decenije, socijalistička Jugoslavija i dalje na brojne načine zaokuplja pažnju brojnih istraživača. Pored različitih pogleda na razdoblje njene disolucije od početka 90-ih godina prošlog veka, sve se, zapravo, intenzivnije razmatraju i brojni segmenti i okviri njenog postojanja, premda neretko u društvima koja, i pored toga što svoje pravne, ustavnopravne i legitimacijske temelje crpe iz perioda njenog postojanja, počivaju *via facti* na dubinskoj negaciji svih krucijalnih dostignuća druge jugoslovenske države (1945–1991). Zapravo u tom smislu i na tom predominantnom diskursu odrastaju i edukuju se brojne postjugoslovenske generacije mladih u svim državama nastalim na njenom tlu. Takođe, u brojnim državama koje su upravo nastale na području nekadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije osporava se i bilo kakvo posmatranje ovog prostora u smislu konstituisanja zasebnih regionalnih studija i komparativnog promatranja njihovih unutrašnjih sistema, međusobnih odnosa i brojnih zajedničkih karakteristika.

Stoga je, na određeni način, veoma teško pronaći i objektivne studije koje, i pored povećanog broja istraživača perioda druge Jugoslavije i postjugoslovenske zbilje, mogu biti korišćene od strane studenata, ali i za upoznavanje širih krugova javnosti. Suštinski, u određenoj vrsti kontinuiteta svojih objektivnih istraživanja tokom 2023. godine objavljena je monografija vrsnog poznavaoa (post)jugoslovenskog prostora i njegove zajedničke istorije – Dejana Jovića, pod naslovom *Uvod u Jugoslaviju*. Duže od dve decenije svog naučnoistraživačkog i prosvetnog rada profesor Dejan Jović je često aktuelizovao određena pitanja vezana za postojanje nekadašnje Jugoslavije i veoma složene unutrašnje odnose koji su u njoj bili evidentni. Štaviše, profesor Jović je na određeni način i svoju akademsku karijeru upravo započeo temeljnom analizom poslednjeg razdoblja postojanja SFR Jugoslavije od 1974. do 1990. godine. U svom

¹ Full Professor, University of Belgrade – Faculty of Political Sciences, dragan.djukanovic@fpm.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0003-0298-0164>.

doktoratu, koji je odbranio 1999. godine na Londonskoj školi za ekonomiju i političke studije,² profesor Jović je na do tada najpotpuniji način ukazao na brojne uzroke nestanka jugoslovenske države i, jednako tako, zanimljive izvore i hronologiju svega što je prethodilo njenoj disoluciji (Jović 2003, 23–101).

Upravo u tom izvesnom istraživačkom *continuumu*, monografija *Uvod u Jugoslaviju* Dejana Jovića predstavlja i određenu simbiozu njegovih istraživanja fenomena Jugoslavije, koja je oslobođena naknadnih redizajniranja prošlosti ove zemlje. Naime, istorijski revizionizam je doživeo svoje osebujno jačanje u periodu nakon raspada Jugoslavije, a prevashodno se i odnosi na razdoblje u kojem je postojala. Upravo u tom kontekstu, kako ističe i sam autor Dejan Jović, „*ova je knjiga pisana za nove generacije, rođene nakon Jugoslavije, kao i za one buduće*“ (Jović 2023, 11). U tom smislu, profesor Jović naglašava da i pored toga što su postjugoslovenske države danas u različitoj poziciji, od kojih su neke u Evropskoj uniji i to duboko integrisane, dok su druge i dalje u raljama nedovršene tranzicije, veoma je teško razumeti i njihovu zbilju mimo „*definiranja Jugoslavije, naročito socijalističke*“ (Ibidem, 11). Zapravo sve to na određeni način i predstavlja temeljno polazište autora da suštinski pristupi sažimanju svog dosadašnjeg istraživačkog rada i delovanja na navedenoj temi još od 2001. godine, te da u ovoj knjizi koja je zasnovana na člancima koje je objavljivao u Hrvatskoj i inostranstvu, ali i delovima knjiga koje je posvetio fenomenu Jugoslavije, upravo nju ponovo približi svim istraživačima. Ovo se odnosi i na druge zainteresovane sa postjugoslovenskog/ južnoslovenskog govornog područja, jer knjiga nudi određenu vrstu realnog osvrtu na period savremene političke istorije ovog dela Evrope, pre svega u drugoj polovini XX veka.

U zemljama duboko utemeljenog istorijskog revizionizma, a koje su nastale upravo na području bivše Jugoslavije i traganja za „vlastitim korenima“, koji u potpunosti podrazumevaju raskidanje bilo kakvih veza sa južnoslovenskim okruženjem, ova monografija zapravo samo dodatno dobija na značaju. Oštra postjugoslovenska dihotomija „mi–oni“ stoga često zamagljuje objektivnost pristupa istraživača, što se profesoru Dejanu Joviću suštinski tokom protekle dve decenije istraživanja Jugoslavije nije desilo. Zato je i publikovanje delova zbornika *Unfinished Modernization: between Utopia and Pragmatism* (Mrduljaš, Kuljić, 2012), ali i članaka koje je autor objavio u *Analima Hrvatskog politološkog društva*, *Političkoj misli*, *European Journal of Social Theory*, *Balkanologie* i *Reči* i danas više nego aktuelno. Veoma vešto je autor uspeo da upravo pod zbirnim i više nego adekvatnim naslovom *Uvod u Jugoslaviju* sve ove članke i delove knjiga sastavi u realnu celinu

² Doktorat profesora Dejana Jovića objavljen je i u bivšoj Saveznoj Republici Jugoslaviji 2003. godine, u izdanju nekadašnjeg beogradskog Samizdata B92.

koja ne predstavlja klasičan zbornik radova. Naprotiv, on, u okviru devet delova monografije, dodatno problematizuje šta je zapravo bila Jugoslavija koja se u neakadenskom, ali sve češće i u akademskom, prostoru označava „tamnicom naroda“ i periodom nazadovanja njenih naroda i današnjih država koje su na njenom području nastale. To ide i do mere da se u ustavnopravnoj praksi postjugoslovenskih zemalja i eksplicite navodi zabrana bilo kakvog oblika sličnog udruživanja kao što je slučaj sa Hrvatskom (Ustav Republike Hrvatske, članak 135), s jedne strane, ali i sve otvorenije negacije bilo kakvog (post)jugoslovenskog identiteta, što je slučaj u Srbiji kroz brojne i naglašene reinterpretacije ovog perioda istorije.

Dejan Jović u monografiji *Uvod u Jugoslaviju* suštinski analizira kakva su bila očekivanja južnoslovenskih naroda i njegovih elita od jugoslovenske države i koliko su ona u svojoj biti veoma različita i udaljena. Takođe, on pokušava da na razdoblje socijalističke Jugoslavije zapravo nadogradi i jako složenu postjugoslovensku realnost, uključujući i određenu vrstu problema kada je u pitanju proces izgradnje države u Bosni i Hercegovini, ili pak konstituisanje postkonfliktne zajednice na Kosovu. „Regija, ili jugosfera, ili post-jugoslavenski prostor“ jesu, kako Jović smatra, ti prostorni okviri koji se suštinski nadovezuju na nestalu Jugoslaviju, koja je kao ideja nastala još u XIX veku (Ibidem, 29). U drugom delu knjige autor se bavi samom suštinom Jugoslavije „kao projekta i kao eksperimenta“ imajući u vidu sve njene unutrašnje protivrečnosti, probleme i nepostojanje južnoslovenske nacije – Jugoslovena (Ibidem, 47). U tom smislu, on u istorijskoj perspektivi analizira i prvu jugoslovensku državu – Kraljevinu Jugoslaviju, a koja je svoju sudbinu okončala u diktaturi, međuetničkim napetostima i potpunom raspadu. No, istovremeno autor ukazuje i na značaj redizajniranja svih temeljnih principa nove države koja je konstituisana tokom Narodnooslobodilačke borbe (posle 1943), ali i daje osvrt na posleratnu ustavnu genezu i širi društveni razvoj Jugoslavije.

Treći deo monografije posvećen je spoljnoj politici socijalističke Jugoslavije uključujući identifikaciju ključnih aktera za njeno formulisanje i implementiranje, definisanje ciljeva i prioriteta, otkrivanje ključnih nastojanja međunarodnog pozicioniranja Jugoslavije i određivanje najbitnijih etapa njenog razvoja. U kontekstu spoljne politike Jugoslavije Jović ukazuje na ključnu ulogu predsednika Josipa Broza Tita, ali i određene razlike među tadašnjim republikama oko definisanja međunarodnog položaja zemlje.

U okviru četvrtog i petog dela monografije autor ukazuje na Titovu viziju samoupravljanja, kao i na njegov način vladanja Jugoslavijom. Samoupravljanje, kao osnovni princip i izvorno jugoslovenski ekperiment, jeste bilo, smatra Jović, „temelj doktrine Josipa Broza Tita“ (Ibidem, 111). U okviru petog dela „Druže Tito, ti si kriv: pisma građana Jugoslavije Josipu Brozu Titu“, Dejan Jović zapravo analizira pisma koje je jugoslovenski predsednik dobijao od građana od polovine 60-ih

godina XX veka. U tom smislu on zapaža i određena značajna društvena kretanja i (pre)usmeravanje fokusa javnosti na različite probleme sa kojima se u ovom razdoblju suočavala Jugoslavija.

Posebnu pažnju autor Dejan Jović posvećuje i statusu Hrvatske unutar Jugoslavije i ideoloških kretanja i borbi unutar redova hrvatskih komunista, kao i pojavi različitih gledišta vezanih za njen položaj u saveznoj državi i statusa Srba u ovoj nekadašnjoj jugoslovenskoj republici. Autor stoga u sedmom delu knjige posebno ukazuje i na kraj socijalizma u Hrvatskoj i postepeni prelazak od „*prezasićenja*“ vladavinom Saveza komunista Hrvatske ka uvođenju partijskog pluralizma (Ibidem, 258–260). S druge strane, uvek ukazujući na činjenicu da su se nacionalizam u Hrvatskoj i Srbiji unutar Jugoslavije javili u približno sličnom razdoblju, u osmom delu knjige Jović se bavi uzrocima i efektima Osme sednice Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije (23–24. septembar 1987), ali i njenim refleksijama na već tada složene prilike u jugoslovenskoj federaciji, koje su u vremenu neposredno nakon njenog održavanja krenule sa kulminacijom uporedo sa suspenzijom stvarne autonomije Kosova i Vojvodine.

U završnom, devetom, delu knjige Dejan Jović ukazuje na pojavu novih manjina u novonastalim državama na postjugoslovenskom području. Dubinski, gotovo ontološki strah od sticanja statusa manjine u novonastalim državama zapravo je samo produbio određene antagonizme i nesporazume. „Konverzija“ iz statusa naroda u status narodnosti bio je strah koji je postojao i u okviru Jugoslavije, a posebno je radikalizovan kada je u pitanju položaj Srba u Hrvatskoj, koji su iz statusa konstitutivnog naroda prešli u status manjine (Ustav Republike Hrvatske, 1990). Slično je bilo i unutar Bosne i Hercegovine gde je strah od gubitka položaja konstitutivnih naroda, pre svega kod tamošnjih Srba ali i Hrvata, izazivao određene radikalne reakcije s početka 1992. godine sve do Dejtonskog sporazuma (1995) kojim je taj status reafirmisan.

Zahvaljujući, pre svega, dobrom poznavanju prilika vezanih za poslednje etape postojanja SFR Jugoslavije, ali i sveukupne postjugoslovenske zbilje, Dejan Jović kao analitičar ovdašnjih zbivanja, sa zaista istančanim istraživačkim senzibilitetom, uspeo je da u monografiji *Uvod u Jugoslaviju* suštinski dâ značajne putokaze, kako za akademske krugove u ovom delu Evrope tako i za studente na univerzitetima u Zagrebu i Beogradu na kojima je angažovan. Oslobođen predrasuda i više nego prisutne šire ostrašćenosti u interpretaciji perioda postojanja Jugoslavije, ali i aktuelnih postjugoslovenskih prilika, koja je više nego uočljiva u produkciji društvenih i humanističkih nauka u Jugoistočnoj Evropi, Dejan Jović je potvrdio status objektivnog istraživača, koji zahvaljujući sveobuhvatnom promatranju, praćenju i analizi različitih uzroka i aktera samo dodatno potvrđuje taj status. Stoga je i naučni i društveni značaj ove monografije u oblasti postjugoslovenskih,

balkanskih i studija Jugoistočne Evrope više nego evidentan, i ona će predstavljati svakako jedan od bazičnih bibliografskih izvora koji će, zasigurno, u narednom razdoblju biti učestalo korišćen.

Bibliografija

Jović, Dejan. *Uvod u Jugoslaviju*, Fraktura, SKD Prosvjeta, Zagreb, 2023.

Jović, Dejan. *Jugoslavija – država koja je odumrla: Uspon, kriza i pad Četvrte Jugoslavije (1974–1990)*, Prometej, Zagreb, Samizdat B92, Beograd, 2003.

Mrduljaš, M., Kuljić, V. (eds.), *Unfinished Modernization: between Utopia and Pragmatism*, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, 2012.